

Назаренко Н.Ю.

здобувач вищої освіти за освітньо-науковою програмою «Спеціальна освіта»,
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»,
м. Київ (Україна)

Висоцька А.М.,

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»,
м. Київ (Україна)

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ АРТ-ТЕРАПІЇ В ЛОГОПЕДИЧНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анотація: Стаття присвячена актуальній проблемі сучасної корекційної педагогіки – використанню методів арт-терапії в логопедичній роботі. Розкрито зміст та особливості застосування методів арт-терапії у корекційно-виховному процесі.

Ключові слова: арт-терапія, сміхотерапія, казкотерапія, пісочна терапія, ізотерапія, технологія арт-терапії, корекційно-виховна робота, діти з особливими потребами, арт-терапевтичне заняття.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МЕТОДОВ АРТ-ТЕРАПИИ В ЛОГОПЕДИЧЕСКОЙ РАБОТЕ С ДЕТЬМИ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Аннотация: Статья посвящена актуальной проблеме современной коррекционной педагогики – использованию методов арт-терапии в логопедической работе. Раскрыто содержание и особенности применения методов арт-терапии в коррекционно-воспитательном процессе

Ключевые слова: арт-терапия, смехотерапия, сказкотерапия, песочная терапия, изотерапия, технология арт-терапии, коррекционно-воспитательная работа, дети с особыми потребностями, арт-терапевтическое занятие.

USE OF ART THERAPY METHODS IN SPEECH THERAPY WORK WITH PRESCHOOL CHILDREN

Annotation. The article is devoted to the topical problem of modern correctional pedagogy – the use of art therapy methods in speech therapy. The content and features of the application of art therapy methods in the correctional and educational process are revealed.

Key words: art therapy, laughter therapy, fairy tale therapy, sand therapy, isotherapy, art therapy technology, correctional and educational work, children with special needs, art therapeutic lesson.

Постановка проблеми. На даному етапі розвитку спеціальної освіти в Україні актуальним є питання всебічного та гармонійного розвитку дітей з особливими потребами. В роботі з такими дітьми дуже важливо використовувати гнучкі види корекції, одним із яких є арт-терапія. За допомогою арт-терапії можливо, спостерігаючи за дитиною в процесі спонтанної творчості, пізнати її життєві цінності й інтереси, зрозуміти індивідуальність, відчувати настрій. Така творча діяльність гармонійно поєднує виховний, розвивальний, діагностичний і корекційний процеси, створюючи підґрунтя для налагодження довірливих емоційних стосунків із дитиною, ефективної соціальної взаємодії та якісного корекційного впливу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні вирізняють види арт-терапії: образотерапію, бібліотерапію, казкотерапію, музикотерапію, драмотерапію, танцювальну терапію, пісочну терапію, лялькотерапію тощо. Опис даних напрямків та механізмів впливу містяться в працях Р. Азовцевої, Л. Брусиловського, Е. Бурно, О. Вознесенської, Е. Гарднера, С. Рібакової, В. Рожнова, О. Копитіна, О. Федій та багатьох інших.

Сучасні дослідження арт-терапії охоплюють різні її аспекти. Так, особливості практичного застосування арт-терапії у роботі з дітьми з обмеженими можливостями висвітлені в дослідженнях Л. Нікішиної, Л. Федоткіної, Л. Вадрус, Н. Некряч, О. Образцової та інших. Зміст технології, історію розвитку і сучасні особливості розглянуто в працях О. Вознесенської, О. Копитіна, Л. Терлецької та ін. Можливості використання різних форм та методик арт-терапії у психологічній практиці досліджували О. Копитін, К. Рудестам, В. Соловйова та ін. Педагогічні аспекти застосування арт-терапії (артпедагогіка, педагогіка творчості) проаналізовано в працях О. Деркач, Л. Лебедевої та інших.

Мета статті полягає у висвітленні змісту й особливостей використання методів арт-терапії у логопедичній роботі з дітьми дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Надання педагогічної допомоги дітям з особливими освітніми потребами може носити різний характер. Переважно це

здійснюється з використанням традиційних форм і методів навчання та виховання. Проте «...за результативністю впливу, ступенем доступності, мотиваційними чинниками особливе місце у корекційно-виховній роботі з такою категорією дітей займає альтернативна педагогіка, можливості якої важко переоцінити» [1]. Зокрема, найпоширенішого застосування має «арт-терапія» (art – мистецтво, «art therapy» – терапія мистецтвом) означає лікування пластичною зображальною творчістю з метою вираження людиною свого психоемоційного стану. Арт-терапія – терапія засобами мистецтва, включає в себе такі окремі терапевтичні методи, як ізотерапія, казкотерапія, ігрова терапія, пісочна терапія, музична терапія, хромотерапія. Ці методи дуже часто доповнюють одна одну.

Розглянемо декілька методів. Сміхотерапія – лікування позитивними емоціями, засіб глибокого очищення організму людини на всіх рівнях - від фізіології до нервової системи, психіки та розуму. Відомий невролог Вільям Фрай порівняв акт сміху з дихальною гімнастикою, що застосовується у роботі з дітьми з мовленнєвими порушеннями. На думку автора, інтенсивність дихання при цьому дозволяє легеням і верхнім дихальним шляхам повністю звільнитися від повітря. У цю мить в організмі людини відбуваються найпотужніші біохімічні реакції. Голосний, дзвінкий сміх здатний нормалізувати метаболічні процеси в організмі. Сміх є одним із механізмів адаптації людини до навколишнього середовища, а сміхотерапія є сильним терапевтичним та фізіологічним засобом стимулюванням центру емоцій [1, с. 320]. Це особливо важливо для дітей з порушеннями мовлення, оскільки у дітей, наприклад, з дизартрічними проявами відзначаються відсутність емоцій, емоційна «блокада», амімічність, загальна млявість, інертність, зниження тонусів м'язів обличчя.

Сміхотерапія пов'язана з казкотерапією. Саме казкотерапія дає можливість розвитку уяви та творчих здібностей, аналізу та закріпленню набутих та автоматизованих навичок. Казкотерапія – це інтеграційна діяльність, в якій дії уявної ситуації пов'язані з реальним спілкуванням,

спрямованим на активність, самостійність, творчість, регулювання дитиною власних емоційних станів. Крім того, казкотерапію використовують на усіх етапах корекційно-логопедичної роботи: під час створення ситуації заохочення, позитивного настою дитини, комунікації; формування початкових навичок (артикуляційної моторики, розвитку дихання, голосу, дрібної моторики, номінативного словнику тощо); розвитку лексико-граматичної сторони мовлення, інтонаційно-виразного мовлення.

Ефективним корекційним засобом розвитку мовлення дітей із логопедичними проблемами виступає ізотерапія. Ізотерапія – зображувальна творчість, що бере участь в узгодженні міжпівкульної взаємодії; вона потребує участі багатьох психічних функцій. У процесі малювання активізується і конкретно-образне мислення, яке в основному пов'язане з роботою правої півкулі, і абстрактно-логічне, за яке відповідає ліва півкуля.

Ізотерапевтична діяльність – це своєрідний аналог «графічного мовлення», – писав Л. Виготський. Нетрадиційні техніки ізотерапії – це способи створення нового, оригінального твору мистецтва, в якому гармонують все: і колір, і лінія, і сюжет. Проблемою розвитку нетрадиційних технік ізотерапії займалися Т. Сайганова, Р. Казакова, В. Слепцова, Т. Смагіна, Е. Сєдова, О. Недорєзова, Н. Степанова, В. Волчкова та інші.

Нетрадиційні техніки ізотерапії створюють атмосферу відкритості, невимушеності, розкутості; сприяють розвитку самостійності дітей, їх ініціативності, формуванню емоційно-позитивного ставлення до образотворчої діяльності. Створення ситуації успіху для кожної дитини дозволяє коригувати її емоційно-вольову сферу, що також позитивно позначається на динаміці мовленнєвого розвитку.

При використанні нетрадиційних технік ізотерапії одночасно вирішуються й окремі лого-корекційні завдання підготовчого періоду (нормалізація мовленнєвого дихання, удосконалення роботи м'язів периферичного мовленнєвого апарату). Так, створюючи зображення за допомогою видування фарб («малювання мильними бульбашками», техніка

«кляксографія»), діти непомітно для себе зміцнюють м'язи губ, а логопед має можливість здійснювати своєрідну дихальну гімнастику, необхідну для дітей із загальним недорозвитком мовлення.

Формування активного та пасивного словника відбувається за рахунок використання слів, що позначають предмети, дії та ознаки з урахуванням граматично правильного узгодження їх у роді, числі й відмінку, що сприяє корекції граматичного ладу мовлення. На заняттях із використанням технік ізотерапії діти знайомляться із новими словами, вчать їх розуміти, розрізняти і, нарешті, вживати ці слова у власному мовленні, що сприяє активізації словника дошкільників [4, с.10-14].

Малювання за сюжетом оповідання з подальшим коментуванням свого малюнка – ефективний прийом роботи над зв'язним мовленням дітей із загальним недорозвитком мовлення. Малювання за певним сюжетом сприяє кращому його осмисленню і підвищенню якості переказу: його зв'язності, послідовності, повноті, інформативності. Якщо в якості наочної опори використовуються малюнки, які створюються дітьми, вони швидше та повніше засвоюють мовленнєвий матеріал, оскільки, такі зображення відіграють роль наочності для мовленнєвих вправ.

Пісочна терапія також може виступати засобом корекції. Заняття з використанням прийомів пісочної терапії доцільно проводити у формі індивідуальних занять або малими групами, що дозволяє кожній дитині стати активним учасником творчого процесу, сприяє створенню умов для зв'язного висловлювання. Ігри з піском розвивають тактильно-кінетичну чутливість і дрібну моторику рук; знімають м'язову напругу; допомагають дитині відчувати себе захищеною, в комфортному для неї середовищі; сприяють розвитку активності, розширенню життєвого досвіду; допомагають стабілізувати емоційні стани, поглинаючи негативну енергію; подолати комплекс «поганого художника» при створенні художніх композицій з піску за допомогою готових фігурок; розвивати творчі (креативні) дії, знаходити нестандартні рішення, що призводять до успішного результату;

вдосконалювати візуально-просторове орієнтування, мовленнєві можливості; сприяють розширенню словникового запасу; допомагають освоїти навички звуко-складового аналізу і синтезу; дозволяють розвивати фонематичний слух і сприйняття; сприяють розвитку зв'язного мовлення, лексико-граматичних уявлень; допомагають у вивченні букв, освоєнні навичок читання і письма.

Спираючись на прийоми роботи в пісочниці, логопед може зробити традиційну методику з розширення словникового запасу, розвитку зв'язного мовлення, формування фонематичного слуху і сприйняття у дітей, більш цікавою, захоплюючою, більш продуктивною.

Пісок дозволяє довше зберегти працездатність дитини. Помилки на піску виправити простіше, ніж на папері. Це дає можливість дитині відчувати себе впевненою та успішною.

Досвід роботи показує, що використання пісочної терапії дає позитивні результати:

- у дітей значно зростає інтерес до логопедичних занять;
- діти відчують себе більш успішними, впевненими;
- підвищується мотивація до мовленнєвого спілкування;
- розвиваються первинні вимовні вміння і навички;
- поповнюється і активізується словник;
- коригується граматичний склад мови, зв'язне мовлення;
- розвивається дрібна моторика, зорове сприйняття;
- формуються навички читання і письма.

Пісочна картина, створена дитиною, містить багату інформацію про її внутрішній світ. Завдання дорослого – зрозуміти дитину і його проблеми, відчувши ритм пісочної картини.

Висновки. Таким чином, арт-терапія є сучасною технологією корекційно-виховної роботи. Вона виходить за межі традиційного освітнього та корекційного процесу, гармонійно поєднуючи психолого-педагогічний, корекційно-розвивальний, медичний і соціальний аспекти. Арт-терапію доцільно застосовувати в комплексі реабілітації дітей з обмеженими

можливостями здоров'я. Використання цього напряму дозволяє здійснювати більш ефективний вплив на формування емоційної сфери, спонукає до подальшого розвитку компенсаторних властивостей збережених функціональних систем, покращує соціальну адаптацію дитини. Це дає можливість здійснення одночасного корекційного впливу як на первинні, так і вторинні та третинні розлади.

Список використаних джерел

1. Гладуш В.А. Особливості формування іміджу професії корекційного педагога / В. А. Гладуш // Імідж сучасного педагога. – Полтава, 2014. – № 4 (143). – С. 3–7.
2. Зинкевич-Евстигнеева Т.Д. Практикум по сказкотерапии / Зинкевич-Евстигнеева Т.Д. – СПб.: Речь, 2013. – 320с.
3. Комарова Т.С. Зарубежные педагоги о детском изобразительном творчестве / Т.С. Комарова // Дошкольное воспитание. – № 12. – 1991. – С. 56-58
4. Комарова Т.С. Занятия по изобразительной деятельности в детском саду / Т.С. Комарова. – М. : Просвещение, 1991. – 176 с.
5. Медведева Е.А. Артпедагогика и арттерапия в специальном образовании: Учеб. / Е.А.Медведева и др. – М. : Академия, 2001. – С. 10-14.

Матеріали подані в авторській редакції